

NOVA STUDIA AEGYPTIACA IX

Ex Aegypto lux et sapientia

Homenatge al professor Josep Padró Parcerisa

edició a càrrec de:

Núria Castellano, Maite Mascort, Concepció Piedrafita i Jaume Vivó

Universitat de Barcelona
Generalitat de Catalunya
Societat Catalana d'Egiptologia

Ex Aegypto lux et sapientia

Homenatge al professor
Josep Padró Parcerisa

COL·LECCIÓ NOVA STUDIA AEGYPTIACA

I. Études historico-archéologiques sur Héracléopolis Magna.

La nécropole de la muraille méridionale

Josep Padró i Parcerisa *et alii*.

II. Gramàtica de l'Egipci Clàssic

Josep Padró i Parcerisa

III. Oxyrhynchos I. Fouilles archéologiques à El-Bahnasa (1982-2005).

Mission Archéologique d'Oxyrhynchos

Josep Padró i Parcerisa *et alii*.

IV. L'arquitectura funerària al període saïta

Núria Castellano i Solé

V. Oxyrhynchos II. La maison funéraire de la nécropole haute à Oxyrhynchos

(el Mînyâ, Égypte): du tombeau à la diaconie

Eva Subías Pascual

VI. Oxyrhynchos un site de fouilles en devenir. Colloque de Cabestany, Avril 2007

Marguerite Erroux-Morfin i Josep Padró Parcerisa (editors)

VII. Sacerdoci i cultes del nord de l'Egipte Mitjà durant la baixa època (segles VII-IV aC).

Del nomus 14 al 22 de l'Alt Egipte

Núria Rodríguez i Corcoll

VIII. Oxyrhynchos III. La Tombe N° 1 à la Nécropole Haute.

Mission Archéologique d'Oxyrhynchos

Josep Padró *et alii*.

IX. *Ex Aegypto lux et sapientia.*

Homenatge al professor Josep Padró Parcerisa

Núria Castellano, Maite Mascort, Concepció Piedrafita i Jaume Vivó (editors)

NOVA STUDIA AEGYPTIACA IX

Ex Aegypto lux et sapientia

Homenatge al professor
Josep Padró Parcerisa

edició a càrrec de:

Núria Castellano, Maite Mascort, Concepció Piedrafita i Jaume Vivó

Universitat de Barcelona
Generalitat de Catalunya
Societat Catalana d'Egiptologia

Barcelona 2015

Ex Aegypto lux et sapientia : homenatge al professor Josep Padró Parcerisa. – (Nova studia aegyptiaca ; 9)
Referències bibliogràfiques. – Textos en català, castellà, anglès, francès i portuguès
ISBN 9788447541997
I. Padró i Parcerisa, Josep, 1946- II. Castellano, Núria, ed. III. Universitat de Barcelona
IV. Catalunya. Generalitat V. Societat Catalana d'Egiptologia VI. Col·lecció: Nova studia aegyptiaca ; 9
1. Excavacions arqueològiques – Egipte 2. Oxirinc (Ciutat antiga) 3. Egipte – Arqueologia
904(32)

© **d'aquesta edició**

Universitat de Barcelona - Societat Catalana d'Egiptologia

© **del textos**

Els seus autors

© **de les fotografies i dibuixos**

Els seus autors

Disseny i composició

Vivó i Garrido

Impressió

Gràfiques 92, SA

Dipòsit Legal

B 3344-2015

ISBN

978-84-475-4199-7

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra es pot fer tenint l'autorització dels seus titulars, amb les excepcions previstes per la llei. Adreueu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics, www.cedro.org) si heu de fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra.

Índex

Pròleg dels editors	9
Prof. Dr. Josep Padró i Parcerisa o la lluita per l'Egiptologia a casa nostra <i>Núria Castellano, Maite Mascort, Concepció Piedrafita i Jaume Vivó</i>	11
Publicacions de Josep Padró i Parcerisa	25
ARTICLES	47
Abdel-Rahman Ali ABDEL-RAHMAN The inscriptions of Shemanefér at Esna	49
Bibiana AGUSTÍ i FARJAS Arqueologia funerària a la Necròpolis Alta d'Oxirrinc: la cripta 1 del Sector 26	63
Paulino V. AMAT BARRIO La arquitectura funeraria del predinástico a las primeras dinastías	71
Hassan AMER Ptolémée II a Oxyrhynchos	77
Luís Manuel de ARAÚJO Estudo das múmias egípcias do Museu Nacional de Arqueologia: The Lisbon Mummy Project	81
Sydney H. AUFRÈRE À propos du « Statut » des serpents d'après le Mythe de la Vache céleste, 56-62	91
Juan Antonio BELMONTE AVILÉS, M. Carmen PÉREZ DIE y Lucía DÍAZ-IGLESIAS LLANOS Astronomía y paisaje en Heracleópolis Magna (Ehnasya el Medina): un estudio de los templos	107
Enric BONDIA i DOMPER Estelas funerarias tebanas de madera, de la dinastía XXII, dedicadas a Ra Harakhty	123
Bernat BURGAYA MARTÍNEZ Objectes de bronze del jaciment d'Oxirrinc	135

Jordi CAMPILLO QUINTANA Oxirrinc, una experiència arqueològica extraordinària	145
Núria CASTELLANO i SOLÉ Una màscara-elm de la tomba 23 d'Oxirrinc	153
Dolors CODINA REINA La mort dels més joves en el món grecoromà: la representació de l'infant a les esteles oxirrinquites	165
Josep COMERMA El mestratge del Dr. Padró	181
Irene CORDÓN SOLÀ-SAGALÉS Menka , una reina de la Dinastia II	183
Benjamí COSTA i Jordi H. FERNÁNDEZ Nous amulets d'argent amb iconografia egípcia i representant l'ull trobats a l'illa d'Eivissa	193
Ola EL AGUIZY Une stèle de famille à Saqqara. Reconsidération	203
Hesham ELSHAZLY A new vision in the history of Henry Bey's coinage	219
Marguerite ERROUX-MORFIN Souhails de félicité végétale	233
Jordi H. FERNÁNDEZ, María J. LÓPEZ-GRANDE, Francisca VELÁZQUEZ y Ana MEZQUIDA Un amuleto de tipología egipcia con inscripción púnica procedente de Ibiza	253
Mercè GAYA MONTSERRAT La substància <i>djaret</i>	263
Ona GISBERT PUYO El papel mágico de Isis: una aproximación a los embarazos, los alumbramientos y sus problemas derivados	273
Jean-Claude GOYON Nouvelles attestations du titre sacerdotal <i>S3k sntr n pr 'Imn</i> (La cuve du cercueil de <i>Nayef-tjaou-roudj</i> du Museum d'Histoire Naturelle de Lyon)	281
Josep M. GÜELL i ROUS La Tomba del visir i Governador de la ciutat Rekhmire a Tebes (TT100)	289
Nadine GUILHOU Tendre le cordeau et dérouler la corde. Moment et vocabulaire de la première scène du rituel de fondation du temple égyptien	297

Miguel JARAMAGO	
Un gálata y una clepsidra en sendas colecciones arqueológicas españolas	307
Alejandro JIMÉNEZ SERRANO	
Middle Kingdom Funerary Statues of Governors in Qubbet El-Hawa	321
Manuel JUANEDA MAGDALENA-GABELAS	
Escenas de fertilidad y maternidad: incentivos de vida en el Más Allá	335
Joaquín G. LIZANA SALAFRANCA	
Una representación inusual en la fauna nilótica grabada sobre escarabeos: ¿un oxirrinco?	347
María Luz MANGADO ALONSO	
Una colección de bronce egipcios del Museo Bíblico y Oriental de León	351
José Javier MARTÍNEZ GARCÍA	
Características del Inframundo en el <i>Libro de los Muertos</i>	363
Maite MASCORT	
La galeria 1A de l'Osireion d'Oxirrinco. Procés constructiu	369
Bernard MATHIEU	
<i>En ce temps-là... Voyage d'un incipit narratif égyptien des bords du Nil à l'Agora</i> (Platon, <i>Phèdre</i> , 274d)	381
Marc MAYER i OLIVÉ	
Una inscripció romana trobada a Oxirrinco (<i>Oxyrhynchus</i>)	393
Miguel Á. MOLINERO POLO	
El Egipto de Eduard Toda en la prensa	399
Hassan NASR EL-DINE	
A propos de Sekhmet à Touna el-Gebel	411
Youhanna NESSIM YOUSSEF	
Procession of the Cross according to a rite of Dayr Bayad	425
Alberto NODAR DOMÍNGUEZ	
¿Ostrakon litúrgico? papirología y arqueología en Oxirrinco	435
Josep PADRÓ PIEDRAFITA	
L'egiptòleg cineasta	443
Annie PERRAUD	
Nécropole d'Oxyrhynchos (Moyenne-Égypte). Le traitement endocrânien des momies	447
Concepció PIEDRAFITA	
El prior Menas i una inscripció amb l'era de Dioclecià a Oxirrinco	455

Josep Anton POCH La cosmètica en l'antic Egipte comparada amb l'actual	467
Esther PONS MELLADO Tumba 23 del yacimiento arqueológico de Oxirrinco (El-Bahnasa), Egipto	477
Lilian POSTEL Un homme de cour de Sésostris Ier : le préposé au diadème royal Emhat (Louvre C 46 et Leyde AP 67)	489
Pilar PUJOL Vinculaciones entre el <i>tekenu</i> y el dios Jepri en el ritual funerario del antiguo Egipto	501
Irene RIUDAVETS GONZÁLEZ El auge y la decadencia de los nomarcas del Egipto Medio durante el Imperio Medio	509
José das Candeias SALES A «religião invisível» nas inscrições tumulares de Petosíris	515
Myriam SECO ÁLVAREZ y Javier MARTÍNEZ BABÓN La <i>damnatio</i> contra Amón en la capilla de caliza del templo de Millones de Años de Tutmosis III en Luxor	525
Pere SIMÓ DOMÈNECH Breve nota sobre la evolución en el diseño de los carros ligeros en el antiguo Egipto y su trascendencia en la escritura jeroglífica	537
Anaïs TILLIER Haroéris de Qous et la XIX ^e province de Haute Égypte	553
Javier URIACH Los sacerdotes <i>wnr</i> : breves apuntes a propósito de una estatuilla funeraria de época tardía	559
Wim VAN NEER, Wim WOUTERS, Dolors CODINA REINA, Jean-Luc FOURNET et Sidonie PREISS Découverte de deux salaisons de poissons à Oxyrhynchus, el-Bahnasa, Égypte	567
Jaume VIVÓ Alguns cons funeraris no vistos per Davies i Macadam (1a part)	579
TABULA GRATULATORIA	597

Una inscripció romana trobada a Oxirrinc (*Oxyrhynchus*)

MARC MAYER I OLIVÉ*

De vegades els fragments d'inscripció com els que ens ocupen en aquestes breus pàgines comporten novetats o almenys possibilitats d'interpretació que poden contribuir a il·luminar el context arqueològic en el que foren trobats. En aquest cas, només el fet que es tracti d'inscripcions en alfabet llatí¹ ens dóna ja peu a suposar amb proves la presència de la llengua oficial de l'imperi romà en el context social del jaciment, o com a mínim en una de les seves parts, en la que es produí la troballa.² El treball fonamental de J. Krüger va aplicar els resultats del contingut dels abundosos papirs trobats al jaciment a la topografia, els monuments i la història d'aquest indret, la qual cosa representa un ajut inestimable per a l'arqueologia, i també dóna un important suport per tal de comprendre quin era el context

* Institut d'Estudis Catalans/Universitat de Barcelona.

1. La llengua grega és ben present a la zona, com és ben sabut, ja des de la inscripció de l'emperador Focas, de la qual tingué notícia Flinders PETRIE (*Tombe of the Courtiers and Oxyrhynchus*, London 1925, p. 12-18) quan visità Oxirrinc. 13 recents inscripcions gregues d'aquest jaciment (campanyes entre 1982 i 2007) han estat publicades per C. PIEDRAFITA, «L'épigraphie grecque d'Oxyrhynchus», a M. ERROUX-MORFIN, J. PADRÓ PARCERISA, eds. *Oxyrhynchus, un site de fouilles en devenir. Colloque de Cabestany, Avril 2007* (Nova Studia Aegyptiaca VI), Barcelona 2007, p. 135-145, cf. *SEG LVIII*, 2008, núm. 1816, p. 609-610, sobre aquestes inscripcions; EAD., «Lectura i traducció de textos murals grecs», a E. SUBÍAS PASCUAL, *La corona inmarcesible: pintures de l'antiguitat tardana de la necròpolis alta d'Oxirrinc (Mínia, Egipte)*, Tarragona 2003 (ICAC. Sèrie Documenta, 1), p. 37-42 i 59-63, cf. p. 28 per a dues altres no transcrites; EAD. «Revisió d'una inscripció grega d'Oxirrinc: la corona de les benaurances», *Nilus*, 12, 2003, p. 3-5; EAD., «Els últims textos grecs apareguts procedents d'Oxirrinc», *Auriga*, 38, 2004, p. 8-12, i EAD., «Quatre breus inscripcions onomàstiques gregues d'Oxirrinc (campanyes 2007-2010)», *SEBarc IX*, 2011, p. 63-73, esp. p. 64, on senyala l'abundor de documents epigràfics; J. PADRÓ PARCERISA, C. PIEDRAFITA CARPENA, «El médico oxirrinquita Jorge: una inscripció inédita procedente de Oxirrinc (Egipte)», a A. DOMÍNGUEZ MONEDERO, ed., *Doctrina a magistro discipulis tradita. Estudios en homenaje al profesor doctor Luis García Iglesias*, Madrid 2010, p. 1-14. Si revisem en canvi els volums de *SEG* veurem la migradesa de les troballes epigràfiques recollides com per exemple *SEG LVII*, 2007, núm. 1971. Més recentment C. PIEDRAFITA, «Una tauleta màgica del déu Set procedent d'Oxirrinc (Proposta d'identificació i lectura)», *Nilus*, 19, 2010, p. 29-31; J. CAMPILLO, C. PIEDRAFITA, «L'estela del nen oxirrinquita Teó», *Nilus*, 20, 2011, p. 18-22.; i encara darrerament, les dues inscripcions reproduïdes en fotografia a J. PADRÓ *et alii*, «Informe preliminar dels treballs arqueològics realitzats a Oxirrinc (El-Bahnasa, Mínia, Egipte), durant la campanya de 2011-2012», *Nilus*, 21, 2012, p. 3-13, esp. p. 4 i 5.
2. J. PADRÓ i PARCERISA *et alii*, *Oxyrhynchus I. Fouilles archéologiques à El-Bahnasa (1982-2005)*, Barcelona 2006 (Nova Studia Aegyptiaca III), esp. p. 98-101; E. SUBÍAS PASCUAL, *Oxyrhynchus II. La Maison funéraire de la nécropole haute à Oxyrhynchus (el Minyâ, Egipte): du tombeau à la diaconie*, Tarragona 2008 (Nova Studia Aegyptiaca V). Ead., *La corona inmarcesible... Vegéu per al jaciment durant el darrer període: J. PADRÓ et alii*, «Memòria provisional dels treballs arqueològics duts a terme a Oxirrinc (El-Bahnasa, província de Mínia) durant la campanya de 2007», *Nilus*, 16, 2007, p. XXXX; J. PADRÓ *et alii*, «Memòria provisional dels treballs arqueològics duts a terme a Oxirrinc (El-Bahnasa, província de Mínia) durant la campanya de 2008», *Nilus*, 17, 2008, p. 3-16; J. PADRÓ *et alii*, «Memòria provisional dels treballs arqueològics duts a terme a Oxirrinc (El-Bahnasa, província de Mínia) durant la campanya de 2009», *Nilus*, 18, 2009, p. 3-26; J. PADRÓ *et alii*, «Informe preliminar dels treballs d'excavació i restauració realitzats al jaciment d'Oxirrinc (El-Bahnasa, Mínia) durant la campanya de 2010», *Nilus*, 19, 2010, p. 3-12; J. PADRÓ *et alii*, «Informe preliminar dels treballs arqueològics...», p. 3-13.

cultural en què es podia moure la llengua llatina a Oxirrinc, la qual cosa resulta indispensable per tal d'enquadrar el text que ens ocupa.³ Els papirs, d'altra banda, han permès de conèixer millor la societat de la ciutat i d'intentar reconstruir-ne l'estructura.⁴

Heus ací el contingut dels dos fragments, trobats en la campanya de l'any 2010⁵ i ara conservats al magatzem de la missió:⁶

a) Dimensions en cm.: (9,5)x(13)x(3,5). Alçada de les lletres: 2,5 cm. (Fig. 1)

[- - -]+[- - -]

[- - -]MESC o MESO[- - -]

[- - -]+[- - -]

b) Dimensions en cm.: (10,5)x (9)X (?) (Fig. 2).

[- - -]E o L[- - -]

[- - -] · [- - -]

Evidentment, l'únic fragment que permet intentar una anàlisi aprofundida és el primer, car el segon es redueix a una lletra i a un signe de puntuació en forma de V inclinada a la dreta,⁷ immediatament sota de la part de lletra conservada. El dubte rau a saber si ambdós fragments són part de la mateixa inscripció, la qual cosa seria possible pel que fa al material i el que podem deduir del bocí de lletra conservat. La crux del primer fragment podria ser una S o una E o L.

Passem, doncs, a comentar el possible contingut d'aquest primer fragment, per al qual pot resultat element diriment la interpretació de la meitat esquerra de l'última lletra de la segona ratlla, que pot ser o bé una C o bé una O. La transcendència d'aquesta lectura és important, car la interpretació com a O obriria un ventall important de possibilitats per tal de considerar la inscripció com a contenidora d'un missatge oficial o referit a un personatge d'alt nivell; fins i tot podria ser, com veurem, un element de datació.

3. No cal referir-nos a la sèrie *The Oxyrhynchus Papyri*, universalment coneguda, però sí a l'aplicació que en fa J. KRÜGER, *Oxyrhynchos in der Kaiserzeit. Studien zur Topographie und Literaturrezeption*, Frankfurt am Main, Bern, New York, Paris 1990 (Europäische Hochschulschriften, Reihe III, 441), cf. especialment l'útil llista cronològica dels papirs en p. 227-245, on destaca la presència d'alguns autors llatins com Virgili, Ciceró, Sal·lusti, Livi o Gaius p. 229, 235, 237, 240, 241 i 244-245.

4. E. KUTZNER, *Untersuchungen zur Stellung der Frau im römischen Oxyrhynchos*, Frankfurt am Main, Bern, New York, Paris 1989 (Europäische Hochschulschriften, Reihe III, 392), esp. p. 149-151, per a l'alfabetisme i la cultura escrita de les dones.

5. J. PADRÓ *et alii*, «Informe preliminar dels treballs...», p. 3 i 4-5.

6. Així ho han entès també els excavadors que els han donat el mateix número de registre: 22312.

7. Cf. R. ZUCCA, «Sui tipi di interpunzione nelle iscrizioni latine dall'età piu antica alla fine della Repubblica», a *Miscellanea greca e romana XVIII*, Roma 1994 (Studi pubblicati dall'Istituto Italiano per la Storia Antica, LVI), p. 123-150; el tipus que ens ocupa és evidentment més tardà que els estudiats per Zucca, i es tracta d'un derivat de la puntuació triangular estudiada a p. 124 i 132-133.

Fig.1. Fragment a.

Fig.2. Fragment b.

Examinem, en primer lloc, les possibilitats d'una lectura MESC. Evidentment no podem saber quin segment de paraula representa, encara que poden només pensar en un segment inicial o intermedi. En el cas, pràcticament improbable, que es tractes d'un segment intermedi, les possibilitats són teòricament moltes però les úniques documentades epigràficament són *pertimescunt* i *gemescens*,⁸ a les quals ens limitarem, tot considerant l'objectiu purament epigràfic del nostre treball; val a dir que totes dues possibilitats semblen tardanes per a la cronologia que podem suposar als nostres fragments i, en tot cas, potser es podrien vincular a un *carmen epigraphicum* o un text religiós, possibilitats molt allunyades del poc que coneixem de la zona.

La lectura més fàcil, tot considerant MESC com a element inicial de paraula segons els exemples epigràfics conservats, pot ser veure'l com un nom de persona. Si el considerem un *nomen* les possibilitats són fonamentalment *Mescenius*, *Mescenus*, *Mescinius*, *Mescentius*. Cal assenyalar que els *Mescinii* apareixen documentats fonamentalment a la península Itàlica, especialment a Roma, Pompeia i a *Minturnae*.⁹ Els *Mescenii* estan més ben documentats, sobretot a Dalmàcia, especialment a *Narona* i a *Salona*,¹⁰ on coneixem, a més, *Mescentii*.¹¹ A l'Àfrica proconsular tenim documentat un cas d'un personatge que porta el nom *Mescar*,¹² a més d'una dona, *Mescenia*, a *Carthago*.¹³ Hi ha també un document que ens fa conèixer el *cognomen* *Mescellio*.¹⁴

Com hem avançat, la lectura MESO presenta moltes més possibilitats de lectura si continuem pensant, com sembla el més probable, que sigui un segment inicial de paraula.

Una possibilitat que cal considerar, malgrat que es tracta d'un dialectalisme o d'un vulgarisme, es la forma *mesoleum* per *mausoleum* o *mausolaeum*, de la qual tenim algunes presències epigràfiques, en número i dispersió suficient perquè hagin de ser tingudes en compte.¹⁵ En canvi, hem de descartar, sens dubte, *mesonyctium* un *semel dictum* en llatí.¹⁶

Com a *nomen* podem pensar en *Mesonius* encara que la forma documentada és *Messonius*.¹⁷ Com a *cognomen* el més freqüent podria ésser *Mesor*,¹⁸ encara que també seria possible *Mesophilus*.¹⁹ La restitució *Mesopotàmia* també és possible i es podria referir a alguna

8. Cf. ICVR 8, 21512 per a *pertimescunt* i ICVR 9, 24313 = CLE 917, per a *gemescens*.

9. Cf. B. LÖRINZ, *Onomasticon provinciarum Europae latinarum*, vol. III: *Labareus – Pythea*, Wien 2000, p. 79, per a algunes de les possibilitats; cal, però, veure principalment H. SOLIN, O. SALOMIES, *Repertorium nominum gentilium et cognomina Latinarum*, Hildesheim, Zürich, New York 19942 (Alpha – Omega Reihe A, LXXX), p. 117.

10. G. ALFÖLDY, *Die Personennamen in der römische Provinz Dalmatia*, Heidelberg 1969 (Beiträge zur Namenforschung. Neue Folge, 4) p. 99, per *Mescenius* i *Miscenius*.

11. CIL III 1778 de *Narona*, també a *Dalmatia*.

12. CIL VIII, 519.

13. CIL VII 5194

14. H. NESSELHAUF, «Neue Inschriften aus dem römischen Germanien und den angrenzenden Gebieten», a 27. *Bericht der römisch-germanischen Kommission 1937*, Berlin 1939, p. 51-134, esp. núm. 53, p. 65, en la inscripció hi podria haver, a més, *Mesol(ius)* com a *nomen* de *Mescellio*.

15. CIL V 3801 de *Verona*; CIL VIII 2841 = ILS 8097 de *Lambaesis*; CIL VIII 19929 = ILS 8101 de *Guelaine*; AE 1922, 13 de *Volubilis*.

16. Cf. ThLL, vol. VIII, col. 854, on s'esmenta l'únic document conegut CIL XIII 1751 = ILS 337, de *Lugdunum*, referit a una iniciació en un culte oriental a mitja nit.

17. H. SOLIN, O. SALOMIES, *Repertorium*., p. 118. Coneixem pero casos amb una sola s, per exemple: CIL VIII 27049 i CIL X 1027 = ILS 6379.

18. B. LÖRINZ, *Onomasticon*..., p. 79 amb alguns exemples de *Mesor*; vegeu també H. SOLIN, O. SALOMIES, *Repertorium*..., p.362-363, on recullen la ecuació entre *Messor*, *Mesor* i *Mensor*.

19. B. LÖRINZ, *Onomasticon*..., p. 78. Cf. CIL XII 3960.

cosa d'aquella província: des d'una *origo* personal,²⁰ fins a la menció de guerres²¹ o de l'exèrcit d'aquella regió o província.²² Podria també ocultar un *cursus* eqüestre d'un funcionari que podria haver tingut càrrecs a *Mesopotamia*, sovint vinculada amb *Aegyptus* en les carreteres.²³ Cal esmentar que el *praefectus praetorio* per a Orient sovint unia aquestes dues prefectures.²⁴ Si fos certa aquesta suposició, els fragments epigràfics que comentem datarien com a mínim d'època dels Severs, car la procuratela de Mesopotàmia fou creada sota Septimi Sever.²⁵ Recordem, d'altra banda, que Septimi Sever visità Oxirrinc l'any 200 dC.²⁶

En darrer lloc, per tal d'explicar el possible contingut de la inscripció de la qual formaven part els bocins que tractem, podríem pensar en la utilització d'una fórmula de datació que se serviria d'una forma pròpiament egípcia, com és el cas del mes de *Mesore*, el mes d'agost egipci, de la qual no manca tampoc algun exemple epigràfic en llatí.²⁷ La datació paleogràfica, en la mesura que pugui ésser en aquest cas determinant, ens inclina vers els segles II-III dC; el context arqueològic en que foren trobats els fragments al sector 2D de la Necròpolis Alta,²⁸ ho permetria perfectament, car es van trobar com a material de rebuig utilitzat en la construcció d'un forn tardà.

Tot resumint el que acabem d'exposar, podem veure com les possibilitats de reconstrucció epigràfica, i conseqüentment històrica, són moltes, i algunes d'elles particularment significatives. La forma del fragment conservat i llur material ens porten a pensar en un document de caràcter més aviat oficial o vinculat a un personatge de relleu; el context, però, no pot resultar en aquest cas il·luminador i ens porta a creure que es tracta d'una peça despassada bé d'un ambient funerari, la possibilitat més real, o bé d'un ambient ciutadà, que no podem precisar.

20. Per exemple *CIL* XIII 7323 = *ILS* 9148. El vi també porta produït a la zona també en porta el nom: *CIL* VII, 22460, 8 i probablement *CIL* IV 2602 i 2603.
21. *CIL* VI 41187 = *ILS* 1144, de Roma, esmenta un *bellum Mesopotamenum*; *ILS* 9098 de *Lambaesis*, i *AE* 1971, 476, de *Caesarea Maritima*, es refereixen a una *expeditio*.
22. *CIL* VIII 9705; *AE* 1969/1970, 583; *CIL* III 600 = *ILS* 2724; *CIL* VIII 9705.
23. H.-G. PFLAUM, *Les procuratures équestres sous le Haut-Empire romain*, Paris 1950, p. 83, 95 i 260; si el segon càrrec fou a Egipte el *procurator* seria probablement *centenarius* o *ducenarius* segons la seva funció, p. 234-255, esp. p. 236. Coneixem un sol *praepositus summae rationis privatae provinciae Mesopotamiae*, *Lucius Valerius Valerianus*, cf. H.-G. PFLAUM, *Les carrières procuratoriennes équestres sous le Haut-Empire romain, Supplément*, Paris 1982 (Bibliothèque archéologique et historique, CXII), p. 130; per als càrrecs eqüestres coneguts per *Aegyptus*, p. 133-141. El *procurator Mesopotamiae* era *sexagenarius* com ens documenta *CIL* VIII 9760 = *ILS* 1388, cf. sobre aquesta inscripció. H.-G. PFLAUM, *Les carrières procuratoriennes...*, vol. II, Paris 1960, p.741-742, núm. 281. Tenim notícies també d'un *praepositus in Mesopotamia vexillationibus equitum*, *CIL* III 600 = *ILS* 2724. Un cas interessant pel nostre objecte és el de *Aelius Firmus que fou praefectus Mesopotamiae, iuridicus Alexandriae i vice praefectus Aegypti*, *CIL* VI 41281 = *ILS* 1331. Una seqüència *praefectus Aegypti, praefectus Mesopotamiae* es pot veure a *AE* 1979, 625. *AE* 1969/1970, 583 esmenta un *consularis exercitus provinciae novae Mesopotamiae*. Sobre la carrera d'aquest funcionari cf. ara el conjunt de treballs recollits a *L'ordre équestre. Histoire d'une aristocratie (IIe siècle av. J.-C. - IIIe siècle ap. J.-C.)*. Actes du colloque international organisé par S. DEMOUGIN, H. DEVIJVER et M.-Th. RAEPSAET-CHARLIER (Bruxelles Leuven, 5-7 octobre 1995), Roma 1999 (CEFR, 257), pot consultarse amb profit la contribució de A. MAGION-CALDA, «I governatori delle provincie procuratorie: carriere», p. 391-462.
24. Per a la *praefectura Mesopotamiae et Hosroenae* cf. *AE* 1969/1970, 109 = *AE* 2007, 1631 en la forma *Mesopotamia et Osrhoena* en *AE* 1985, 830. Vegeu *CIL* VI 32051 = *ILS* 1237 i *CIL* VI 41238 per a l'acumulació de las prefectures d'Egipte i Mesopotàmia al *praefectus praetorio* d'Orient. Tenim documentat, a més, un *Marcus Maecius Memmius Furius Baburius Caecilianus Placidus* com a *comes Orientis Aegypti et Mesopotamiae*, *CIL* X 1700 = *ILS* 1231.
25. Cf. H.-G. PFLAUM, *Abrégé des procurateurs équestres*, Paris 1974, p. 33-38, esp. p. 36.
26. J. KRÜGER, *Oxyrhynchos...*, p. 12., un excel·lent resum històric a p. 7-15.
27. Cf. *AE* 1904, 217, i *InsIt* 13, 2, 43, en aquesta última inscripció es troba una interessant equivalència dels noms dels mesos entre els romans, hebreus, grecs i egipcis.
28. Cf. nota 5. Els fragments varen aparèixer quan s'estava excavant la casa funerària dita del Fill d'Apolloni; al damunt de les restes d'aquesta casa es va localitzar un forn en la construcció del qual es va utilitzar material de rebuig entre el qual es trobaven els fragments que ens ocupen.

Són aquestes unes petites notes²⁹ de reconeixement al professor Josep Padró, que ha fet possible la intervenció, des de Catalunya, a unes excavacions a Egipte, dirigides amb singular sagacitat, i que ha fet possible, amb la seva dedicació exemplar, la formació d'un estol molt notable d'egiptòlegs a casa nostra.

29. Vull agrair a la Dra. Concepció Piedrafita el haver-me confiat amicalment aquests materials i també per la molta informació complementària que m'ha fet a mans.